

HISTORIAN KOE 26.9.2014 HYVÄN VASTAUKSEN PIIRTEITÄ

Alla oleva vastausten piirteiden ja sisältöjen luonnehdinta ei sido ylioppilastutkintolautakunnan arvostelua. Lopullisessa arvostelussa käytettävistä kriteereistä päättää tutkintotoimikunta.

Oppimisen arvioinnin perusteina ovat historian oppiaineelle ominaiset taidot ja ajattelutavat, opetussuunnitelman mukaisten sisältöjen hallinta ja keskeisten historian käsitteiden asianmukainen ja täsmällinen käyttö. Arvioinnin kohteena on myös kokelaan kyky tulkita ja arvioida kriittisesti historiallisia lähteitä, tehdä niistä itsenäisiä päätelmiä ja vertailla historiallisia kysymyksiä koskevia tulkintoja ja ottaa niihin perustellusti kantaa. Moniosaisissa tehtävissä eri osien maksimipistemäärät on ilmoitettu tehtävien yhteydessä, mutta vastaus arvioidaan kuitenkin kokonaisuutena.

Vastauksista käy ilmi, että kokelas ymmärtää eri aikakausien luonnetta ja osaa suhteuttaa oman aikansa ongelmia ja muutosprosesseja historiallisiin yhteyksiinsä. Hän osaa operoida historian keskeisillä käsitteillä, joita ovat aika, muutos ja jatkuvuus sekä syy-yhteyksien hahmottaminen. Aineistotehtävissä hän osaa arvioida ja hyödyntää tekstejä ja visuaalisia aineistoja kriittisesti. Pohdintatehtävissä ja tiedollisia ristiriitoja sisältävissä tehtävissä kokelas osoittaa ymmärtävänsä historialliseen tiedonmuodostukseen liittyvän tulkinnallisuuden sekä syy-yhteyksien monitahoisuuden ja kompleksisuuden. Kokelas osaa arvioida menneisyyden ihmisen toimintaa ja ilmiöitä kunkin ajan omista lähtökohdista sekä osaa erottaa ne nykyajan näkökulmista. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota opiskelijan valmiuteen rakentaa tiedoistaan jäsentyneitä kokonaisuuksia sekä kykyä erottaa olennainen ja epäolennainen tieto toisistaan.

Tehtävä 1

Vastauksessa pitää selkeästi tulla esille kytkentä mainoskuvan sekä aikakautena muutoksessa ja muotoutumassa olleen uuden elämäntavan eli kulutusyhteiskunnan välillä. Kiitettävässä vastauksessa tulee eritellä keskeiset käsitteet kulutus ja kulutusyhteiskunta.

Kehitystä kohti kulutusyhteiskuntaa voi kuvailla kulutushyödykkeiden tuotantomenetelmien muutoksen kautta. Massatuotannon tuntomerkit ovat liukuhihna ja standardoidut, yhteensopivat ja toinen toisensa korvaavat osat. Hyödykkeiden hinta halpeni ja saatavuus parani samaan aikaan, kun käytettävissä olevat tulot kasvoivat ja vapaa-aika lisääntyi. Kulutushyödykkeet tulivat suurimmalle osalle väestöä saataville. Tämä lisäsi yhteiskunnan tasa-arvoa, josta tehtävän mainoskuva on hyvä esimerkki. Muutoksia voi kuvata uusilla yleisillä hyödykkeillä, joita olivat esim. kuvan polkupyörä sekä myöhemmin myös auto, moottoripyörä, jääkaappi, pölynimuri ja radio. Kiitettävässä vastauksessa ilmenee selkeästi, että muutos kohti kulutusyhteiskuntaa alkoi Yhdysvalloissa. Mainoksen iskulause, ”valmistettu kuin ase”, voi myös viitata siihen, että massatuotantoa kehitettiin erityisesti amerikkalaisessa aseeteollisuudessa. Tehtävää voi eritellä myös sukupuolinäkökulmasta.

Muutoksen perusselitys on teollistumisessa. Massatuotanto vaati uusia teknisiä innovaatioita. Ansiokkaassa vastauksessa eritellään myös muutoksen taloudellisia edellytyksiä, kuten amerikkalaisten pankkien anteliasta luotonantoa, ja suuryrityksen merkitystä. Amerikan kehitystä suosi maahanmuuton vuoksi myös halpa työvoima. Amerikkalaisten hyödykkeiden suuri kysyntä Euroopassa lisäsi talouskasvua ja maailman ensimmäisen kulutusyhteiskunnan kehitystä. Euroopassa mm. Britanniassa ja muissa vauraimmissa teollisuusmaissa kehitys kulki samaan suuntaan.

Tehtävä 2

Vastauksessa käy ilmi, että reformaatio oli sekä aatteellis-teologinen että poliittinen ilmiö, ja reformaatiota käännekohtana arvioidaan näiden tasojen kannalta. Reformaation lähtökohdat olivat teologisia, ja kritiikki koski kirkon tulkintaa kristinopista, mutta kritiikki kohdistui myös kirkon toimintakulttuuriin. Monet Pohjois-Euroopan maiden hallitsijat asettuivat reformoidun opin kannalle, usein poliittisin motiivein. Reformaatio oli historiallinen käännekohta siinä, että läntinen kirkko jakautui useaan osaan ja Euroopan kulttuurinen yhtenäisyys mureni siltä osin. Rooman kirkko poliittisena voimana hävisi Pohjois- ja osittain myös Keski-Euroopasta. Muutos vauhditti kansallisvaltioiden ja keskitetyn kuninkaanvallan kehitystä monissa maissa.

Kiitettävässä vastauksessa pohditaan myös tekijöitä, jotka edustivat jatkuvuutta Euroopassa: reformaation aatteelliset juuret ulottuvat keskiajalle, ja toisaalta Rooman kirkon opin ja kulttuurin piirteitä säilyi myös reformoiduissa maissa. Myös kansallisvaltioiden ja vahvan hallitsijan vallan kehitys oli alkanut jo keskiajan lopulla. Näiltä osin reformaation asemaa historiallisena käännekohtana ei ole syytä korostaa.

Tehtävä 3

Nuorisokulttuurin synnyn taustalla on länsimaisen kulutuskulttuurin synty. Siihen ovat vaikuttaneet myös suuret ikäluokat, teollinen massatuotanto, elintason nousu sekä lisääntynyt vapaa-aika. Toisen maailmansodan jälkimainingeissa korkeakulttuuria ainoana kulttuurin muotona alettiin kyseenalaistaa. Seurauksena oli musiikin, kirjallisuuden ja muiden taiteenalojen eriytyminen tavanomaisista kulttuurin kaanoneista. Nuorisokulttuuri on johtanut populaarikulttuurin aseman muuttumiseen ja osin myös maailmanlaajuiseen kulttuuriteollisuuden. Myös traditionaaliset kulttuurin alueet ovat muuttuneet (esim. Andy Warhol ja pop-taide). Nuorisokulttuuri on osaltaan vaikuttanut myös yhteiskunnallisten arvostusten muuttumiseen (ns. arvokapina) sekä vasemmistolaisen aatemaailman leviämiseen 1960- ja 1970-luvuilla.

Tehtävä 4

Tyydyttävässä vastauksessa selostetaan totalitarismin käsitettä hyödyntäen esimerkiksi Saksan, Italian tai Neuvostoliiton kehitystä 1930- ja 1940-luvuilla. Totalitarismin piirteistä selostetaan sen ilmeisiä piirteitä, kuten diktatuuriin pohjautuvaa johtamistapaa ja valtion vallan ulottumista syvään yhteiskuntaan. Vastauksessa on tietoja siitä, minkälaisissa yhteiskunnallisissa oloissa maat siirtyivät diktatuuriin ja mikä rooli Hitlerillä, Mussolinilla tai Stalinilla oli tässä kehityksessä.

Kiitettävässä vastauksessa totalitarismin käsite ymmärretään laajemmin ja sitä konkretisoidaan käytännön esimerkeillä: johtajakeskeisyys ja johtajakultti, diktatuurin suhde poliittiseen oppositioon ja vastustajiinsa, terrorin käyttö hallitsemisen välineenä, propagandan merkitys sekä vallan aatteellinen perustelu johtavan puolueen ideologialla (fasismi, kansallissosialismi, kommunismi). Totalitarismin synnyn tapahtumahistoria selostetaan pääpiirteissään ensimmäisen maailmansodan päättymisestä lähtien. Vastauksessa voidaan tehdä myös vertailuja eri totalitaaristen valtioiden välillä, millä havainnollistetaan vastaukseen valitun valtion totalitarismin erityispiirteitä (esim. kansallissosialismiin liittynyt rotuoppi).

Tehtävä 5

Lainaukset kertovat Kreikan metsien vähenemisestä ja eroosiosta. Kiitettävässä vastauksessa kokelas mainitsee syitä muutokseen (esim. vuorenrinteiden käyttö laitumina, metsien käyttö rakennuksiin, laivoihin ja polttoaineeksi). Muutos oli samantapainen koko Välimeren ympäristössä. Kokelas tuntee antiikin käsitteen ja esittelee joitakin muutoksen yhteiskunnallisia, taloudellisia tai kulttuurisia vaikutuksia (esim. viljelymaan köyhtyminen, väestön muuttoliike, kaupunkikulttuuri, kaupan ja käsityön merkityksen kasvu, rakennusmateriaalien muuttuminen). Erityinen ansio on havainto, että muutoksesta huolimatta metsäluonnon piirteitä säilyi mytologiassa ja uskonnossa. Keskittyminen vain Kreikkaan ei tuota vastaajalle täysiä pisteitä.

Tehtävä 6

Rooseveltin tekstissä länsimaisten kansojen tehtävänä nähdään ei-länsimaisten kansojen sivilisoiminen (ns. valkoisen miehen taakka). Kyseessä on sivilisaatioiden välinen hierarkia, jossa länsimaiset kansat on oikeutettu alistamaan muut valtansa alle. Woolfin tekstissä länsimaisten valtojen kyky ja oikeus hallita Aasian ja Afrikan kansoja kyseenalaistetaan. Syynä tähän on länsimaiden kykenemättömyys hoitaa omiakaan asioita. Rooseveltin teksti on kirjoitettu imperialismiin kulta-aikana 1900-luvun alussa. Woolfin teksti on puolestaan 1930-luvun alusta, jolloin ensimmäinen maailmansota ja talouslama ovat johtaneet epäuskoon länsimaisen sivilisaation yliveraisuudesta.

Tehtävä 7

Vastauksessa voidaan antaa esimerkkejä kaikilta taiteenaloilta. Vastauksessa käy ilmi, että niin sanottu kansakuntaprojekti 1800-luvun alkupuolella merkitsi suomalaisen identiteetin ja symbolien luomista. Tämä tapahtui monilla tasoilla, muun muassa kouluopetuksessa, ja taiteilla oli tässä myös roolinsa. Vastauksessa eritellään, millaisia ominaisuuksia taiteilijat teoksissaan liittivät suomalaisuuteen sekä Suomeen. Vastauksessa tulee esiin, että joskus taiteilijoilla oli selvä ideologinen pyrkimys luoda ja vahvistaa kansallista identiteettiä, mutta usein taideteoksista tuli kansallisidentiteetin osia vasta sitten, kun yleisö omaksui ne suomalaisuuden symboleiksi. Kiitettävä vastaus pohtii myös, millä tavoin taiteissa muovattu kuva Suomesta ja suomalaisuudesta painotti joitakin ilmiöitä ja toisaalta rajasi toisia sivuun.

Tehtävä 8

Kokelas osaa erottaa 1500-luvun, 1600-luvun ja 1700-luvun tapahtumat pääpiirteittäin toisistaan. Vastauksen näkökulmana voi olla Ruotsin tai Suomen historia tai Itämeren kokonaistilanne. Tehtävän painopiste on tavassa, jolla sota yhdisti tai erotti hallinnollisesti Itämeren ympärillä asuvia ihmisiä toisistaan. Vastaaaja esittelee joitakin siihen vaikuttaneita poliittisia (esim. rajanmuutokset), yhteiskunnallisia (esim. aateliston merkityksen kasvu), taloudellisia (esim. sotien vaikutus elinkeinoihin) tai kulttuurisia (esim. kirkollisten ja uskonnollisten rajojen jyrkkeminen 1500- ja 1600-luvuilla) tekijöitä. Kiitettävä vastaus tarkastelee asiaa eri näkökulmista. Tehtävä ei edellytä tapahtumahistorian laajaa selostamista.

Tehtävä +9

a)

Tyydyttävässä vastauksessa tehdään havaintoja taulukon tietojen ilmeisistä eroista sekä esitetään joitakin näkökohtia, joilla eroja voidaan selittää. Suurimpia eroja löytyy sisällissota-termin yleisyydessä nuorissa ikäluokissa sekä termien kansalaissota ja vapaussota käytön yleisyydessä vanhemmissa ikäluokissa. Nuorten käsityksiä selitetään mainiten esimerkiksi historian kouluopetuksen vaikutus.

Kiitettävässä vastauksessa havaitaan, että yleisempien termien lisäksi vuoden 1918 sodasta on myös runsaasti muita nimityksiä, joskin kolme yleisintä erottuvat selvästi. Ikäluokittainen vaihtelu on suurta. Vain harva nuori käyttää vapaussodan käsitettä. Toisaalta vapaussodan käsite yleistyy iän mukana, mikä viittaa siihen, että termi on aikanaan ollut nykyistä yleisemmin käytössä. Läkkäimmillä näkyy myös harvinaisempien arvolatautuneiden nimitysten, kuten veljessota tai kapina, käyttö. Kansalaissota-termi näyttää korvautuneen sisällissodalla. Myös vapaussota-termistä on siirrytty käyttämään sisällissotaa nuoremmissa ikäluokissa. Vastauksessa pohditaan sitä, mistä ihmiset muodostavat historiakäsityksensä: kouluopetuksesta, perheen ja suvun piirissä omaksutuista tiedoista, historiantutkimuksesta, kirjallisuudesta ja julkisesta keskustelusta, jonka luonne on vaihdellut eri aikoina.

b)

Tyydyttävässä vastauksessa vuoden 1918 nimikiista sijoitetaan osaksi joitakin suomalaisen yhteiskunnan kehitys- ja muutosvaiheita itsenäisyyden aikana. Esimerkiksi voidaan mainita 1920- ja 1930-luvun aika, jolloin sota oli vielä lähellä ja hyvin vaikea asia käsiteltäväksi kiihottomasti ja tasapuolisesti. 1960-luvulla yleisen yhteiskunnallisen muutoksen osana myös käsitykset ja tulkinnat vuoden 1918 tapahtumista muuttuivat.

Kiitettävässä vastauksessa tartutaan suoraan tehtävänannon määrittelemään analyysiin: vastauksessa pohditaan nimenomaan sodan nimikiistan vaikutuksia yhteiskuntaan. Kokelas osoittaa ymmärtävänsä paitsi sen, että historian tapahtumista voidaan tehdä erilaisia tulkintoja, myös sen, että näillä erilaisilla historiantulkintoilla voi olla merkitystä politiikassa ja myös yhteiskunnan kehitykselle. Itsenäisyyden alkuvuosikymmeninä tulkintaerot olivat omiaan vahvistamaan yhteiskunnan henkistä ja ideologista jakautumista edelleen valkosiin ja punaisiin. Toisen maailmansodan jälkeen omaksuttu kansalaissota-termin käyttö oli omiaan luomaan vastapainoa valkoisen perinteen jatkajille. Useiden samanaikaisten historiatulkintojen olemassaolo on kertonut yhteiskunnan jakolinjoista ja vahvistanut niitä. Sisällissota-termin yleistymisen viittaa siihen, etteivät historiakäsitykset ja tulkinnat vuoden 1918 tapahtumista enää vaikuta yhteiskuntaan aiempien vuosikymmenten tapaan. Erityisenä ansiona voidaan katsoa, jos kokelas mainitsee vastauksessaan historiakulttuurin tai historiapolitiikan käsitteet.

Tehtävä +10

a)

Sitaateissa käy selvästi ilmi, että suurvallat suhtautuvat Lähi-idän muutoksiin oman valtionsa etujen näkökulmasta. He arvioivat asiaa reaalipolitiikan lähtökohdista. Sekä Kissinger että Blair viittaavat puhevuoroissaan siihen, että läntisille suurvalloille hallinta ja vaikutusvalta alueella on niin keskeinen Lähi-idän politiikan päämäärä, ettei Lähi-idän valtioilla välttämättä tarvitse olla demokraattisesti valittuja hallituksia. Kissinger korostaa alueen öljyvarojen tärkeyttä. Lavrovin painotusta rauhanomaisiin ratkaisuihin voi tulkita myös idealistisemmaksi, joskin senkin taustalla ovat Venäjän edut ja vaikutusvalta alueella. Kiitettävässä vastauksessa Venäjän ulkoministerin lausuntoa voikin tulkita kritiikkinä läntisten suurvaltojen taipumukselle ratkaista alueellisia kiistoja sotilaallisin voimin. Venäjän yleinen reaalipoliittinen linjaus on kunnioittaa valtioiden suvereniteettia sekä kielteinen asenne ulkoisten tahojen sekaantumiseen itsenäisten valtioiden asioihin. Venäjä yleensä korostaa samaa periaatetta, jos toiset valtiot kritisoivat sen olosuhteita. Vastauksessa ei kuitenkaan edellytetä kokelailta sellaisia tietoja, kuten että Syyria on jo pitkään saanut Venäjältä taloudellista ja sotilaallista tukea tai vastaavia esimerkkejä muista Lähi-idän valtioista. Sitaatteja voi analysoida arabikevään käynnistämien muutosten pohjalta, mutta niitä voi myös käsitellä viittaamalla yleisesti suurvaltojen politiikkaan Lähi-idässä.

b)

Kysymystä voi käsitellä Israelin perustamisen pohjalta käyttäen historiallisia näkökulmia ottomaanien valtakunnan loppuvaiheista alkaen. Tyydyttävä vastaus voi perustua tapahtuma-historialliseen yleiskatsaukseen. Kiitettävässä vastauksessa syy-seuraussuhteita eritellään syvällisemmin: esimerkiksi uskonnolliset ja aatteelliset syyt, taloudelliset syyt (esim. öljy, taloudelliset tasoerot), sotilasstrategiset syyt (esim. Suez) ja geopolitiittiset syyt (esim. kylmä sota ja kilpailevien suurvaltojen tarve perustaa alliansseja alueen valtioiden kanssa). Kysymystä voi myös käsitellä käyttämällä ajankohtaisia muutoksia, joita arabikevät on käynnistänyt.